

ка норм, обычаев и средств коммуникации преступной среды. - М.: Изд-во ООО "Юрлитинформ", 2008. - 204 с.

4. Дубягина О.П., Дубягин Ю.П., Смирнов Г.Ф. Культурату (криминальная и художественная татуировка). - М.: "ИД "Юриспруденция", 2003. - 240 с.

5. Пирожков В.Ф. Криминальная психология. - М.: Ось-89, 2001. - 704 с.

6. Пирожков В.Ф. Законы преступного мира молодежи (криминальная субкультура). - Тверь, 1994. - 135 с.

7. Александров Ю.К. Очерки криминальной субкультуры. - М.: Права человека, 2001. - 152 с.

8. Прикладная юридическая психология: Учебное

пособие / Под ред. А.М. Столяренко. - М.: Юнити-Дата, 2001. - 639 с.

9. Мохов Е.А. ФСБ: Борьба с организованной преступностью / Е.А. Мохов. - М.: Вузовская книга, 2006. - 316 с.

10. Топильская Е.В. Организованная преступность. - СПб.: Изд.-во "Юридический центр "Пресс", 1999. - 256 с.

Подобний О.О.

*кандидат юридичних наук, доцент
начальник кафедри ОРД ОДУВС
Надійшла до редакції: 07. 12. 2012*

УДК 343.28/29

СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ

Рябчинська О.П.

Значення диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності оцінюються у зв'язку з принципами справедливості й доцільності покарання. Вчені схильні вбачати, зокрема, у диференціації кримінальної відповідальності похідний від принципу справедливості характер [1]. Йдеться про те, що диференціація кримінальної відповідальності є одним із засобів реалізації принципу справедливості в кримінальному праві при вирішенні питань, пов'язаних з визначенням виду, обсягу й меж кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили суспільно-небезпечне діяння. Здійснюючи диференціацію кримінальної відповідальності, законодавець насамперед визначає ознаки суспільно-небезпечних діянь у диспозиціях норм Особливої частини, а вже потім з урахуванням характеру та ступеня суспільної небезпечності діяння, встановлює в санкції межі його караності.

Однією з важливих передумовою диференціації кримінальної відповідальності на цьому етапі учені вважали й надалі вважають можливість вибору заходів кримінально-правового впливу - конкретних видів покарань, на які може розраховувати законодавець при конструюванні санкцій статей. Суттєве значення при цьому, на переконання учених, має відводитись не тільки багатоманітності видів покарань, передбачених у Загальній частині, а також і співвідношенню в кожному з видів покарань каральних і виховних елементів [2, 126]. Водночас у кримінально-правовій літературі лунають і застереження з приводу гіперболізації значення такого методу кримінально-правової політики. М.І. Хавронюк вважає, що "диференціація кримінальної відповідальності призводить до забуття принципу невідворотності кримінальної відповідальності й принципу рівності громадян перед законом, поступово стирає межу між принципом справедливості (адекватності) та принципом гуманізму (милосердя) і зводить в абсолют принцип індивідуалізації покарання" [3, 3]. Варто дослухатись і до цієї точки зору.

На сьогодні, незважаючи на кількість публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, присвячених принципам і методам кримінального права, узгодження в розумінні засобів диференціації кримінальної відповідальності й покарання не досягнуто. Науковці й надалі по-різному тлумачать поняття диференціації кримінальної відповідальності, залежно від того, чи вбачають у ній принцип кримінального права, чи метод кримінально-правової політики. Акцентуючи увагу на

питаннях співвідношення диференціації кримінальної відповідальності та покарання, вчені вказують на важливість відмежування цих понять на кшталт того, як розмежовують поняття кримінальної відповідальності та покарання. П.П. Сердюк вважає, що в КК України фактично є диференціація покарання, адже, на його переконання, домінуюча теорія диференціації кримінальної відповідальності, фактично, веде мову про диференціацію покарання, а не відповідальності, оскільки в ній не ведеться мова про диференціацію ступенів засудження чи стигматизації [4, 490-491]. Доволі різним є підхід до виокремлення засобів диференціації, якими на сьогодні володіє КК України тощо.

На сучасному етапі розвитку кримінального права диференціація кримінальної відповідальності досліджується в трьох аспектах: як принцип і напрям кримінальної політики; як діяльність законодавчих органів і безпосередньо як розподіл відповідальності залежно від певних обставин [5, 19]. Н.О. Лопашенко вважає, що диференціація відповідальності - це прерогатива законодавця, який закладає в кримінальний закон можливість призначення за одне й те ж саме, по суті, діяння різні покарання або інші заходи кримінально-правового впливу, залежно від особи, яка вчинила діяння, і від обставин його вчинення [6]. Л.Ф. Єнікеева пропонує визнавати диференціацію кримінальної відповідальності встановлення державою в кримінальному законі різного обсягу кримінальної відповідальності залежно від типової міри суспільної небезпечності як злочину, так і особи, яка його вчинила, наявності кваліфікованих і привілейованих обставин. Натомість Т.О. Леснієвські-Костарева не вбачає підґрунтя для виділення як підстави диференціації особистості винного, оскільки остання, за винятком даних про типовий ступінь суспільної небезпечності особи, виступає підставою не диференціації, а індивідуалізації кримінальної відповідальності. З нею погоджується О.О. Книженко й вказує, що вік особи, як і її психічний стан, є підставою диференціації, оскільки диференціація в кримінальному праві не обмежується покаранням та іншими формами реалізації кримінальної відповідальності, а охоплює й застосування інших заходів кримінально-правового впливу, зокрема примусові заходи виховного характеру та примусове лікування [7, 255]. Диференціація кримінальної відповідальності полягає у встановленні законодавцем певних меж відповідальності залежно від найбільш типових рис (властивостей), які характеризують у узагальненому виді різні групи зло-

© О.П. Рябчинська, 2013

чинів [8, 52]. Відповідно до цього переважна більшість складів злочинів у КК знає кваліфіковані та особливо кваліфіковані обставини, які тягнуть настання більш суворої відповідальності; відомі також і привілейовані складки [9, 240]. З іншого боку диференціація та індивідуалізація відповідальності визнається методом кримінально-правової політики, межі дії якого залежать від того, ким і в якій формі реалізації кримінально-правової політики він застосовується. Так на рівні правотворчості, при створенні кримінального законодавства діє диференціація кримінальної відповідальності, яка передбачає, зокрема, встановлення в Кримінальному кодексі різного покарання за одне й те саме злочинне діяння, вчинене без або за наявності обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин; визначення принципів і умов звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання тощо. На рівні ж правозастосування працює інша половина методу - індивідуалізація кримінальної відповідальності, яка здійснюється на підставі диференціації, закладеної в кримінальний закон, однак по відношенню до конкретних обставин вчиненого злочину та до конкретної особи, якого його вчинила [9, 313-314]. На подібний дуалістичний характер цього методу вказують і інші вчені [10, 69]. Зокрема, Ю.В. Баулін вказує на три види індивідуалізації кримінальної відповідальності в чинному КК України: 1) винесення обвинувального вироку, в якому зазначається винність особи у вчиненні певного злочину без призначення покарання за умов, передбачених у ч. 4 і ч. 5 ст. 74 КК; 2) винесення обвинувального вироку з призначенням особі певного виду й розміру покарання, від відбування якого вона звільняється (умовно чи безумовно); 3) винесення обвинувального вироку з призначенням даній особі певного виду й розміру покарання, поєднане з необхідністю його відбування [11, 28-29].

Т.О. Лесницька-Костарева визнає диференціацію кримінальної відповідальності певним явищем, що є напрямом розвитку, принципом, керівною ідеєю права взагалі й тенденцією кримінально-правової політики зокрема [12]. Подібну позицію щодо розуміння диференціації кримінальної відповідальності та диференціації покарання як кримінально-правових принципів спостерігаємо й у вітчизняних науковців [13, 138, 152]. Оригінальну точку зору на диференціацію відповідальності має російський учений В.К. Дуюнов, який вважає, що диференціація заходів кримінально-правового впливу в законі і їх застосування на практиці згідно з індивідуальними особливостями винних забезпечує дотримання (реалізацію) принципу доцільності. Останній, у свою чергу, тлумачиться ним як вимога зіставляти втілення заходів кримінально-правового впливу в законі та застосування їх на практиці з поставленими перед ними цілями. Відбуватись, на його думку, це може зокрема: 1) шляхом встановлення достатньо гнучкої системи різних заходів кримінально-правового впливу (також і системи покарань); 2) передбаченням можливості використання заходів кримінально-правового впливу до різних за соціально-моральною занедбаністю типів особистості злочинців; 3) обмеженням можливості застосування окремих заходів кримінально-правового впливу щодо окремих категорій злочинців - неповнолітніх, жінок, непрацездатних та ін. (подібні обмеження й встановлюються в нормах, що визначають зміст, порядок та умови призначення того чи іншого виду покарання, тобто цей засіб перекликається з першим

засобом); 4) встановленням широких меж відносно-визначених санкцій, санкцій з додатковими покараннями (кумулятивних); 5) можливістю застосування в кожному випадку заходів кримінально-правового впливу, не пов'язаних з покаранням; 6) стосовно окремих видів додаткових покарань передбачається право суду призначати їх на свій розсуд - коли така міра не вказана в санкції закону або названа в ній як основна міра покарання, проте не обрана підсудному в такій якості; 7) можливістю застосування в окремих випадках не одного, а одночасно декількох додаткових покарань тощо [14, 55-59].

Зазначимо, що достатньо ґрунтовний аналіз кримінально-правової літератури на предмет з'ясування підстав і засобів диференціації кримінальної відповідальності й покарання в кримінальному праві України був здійснений О.О. Книженко. Зокрема, вченою були проаналізовані наукові підходи й позиції щодо поняття, підстав і засобів диференціації кримінальної відповідальності. Натомість в аспекті нашого дослідження науковий інтерес становить саме система покарань з позиції її спроможності бути засобом диференціації кримінальної відповідальності або покарання, з огляду на те, що визначення й класифікація засобів такої диференціації й надалі залишається одним з найбільш дискусійних питань.

Отже, виділяють наступні засоби диференціації кримінальної відповідальності: звільнення від кримінальної відповідальності [15, 8-10; 16, 170; 17, 28; 18, 260]; використання в диспозиціях статей Особливої частини КК кваліфікуючих та пільгових ознак, і, відповідно, виділення різних складів злочину за ступенем суспільної небезпеки [19, 285; 20, 63-64]; встановлення підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з позитивною посткримінальною поведінкою або ж спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності [19, 285; 21, 33]; визначення змісту малозначності як обставини, за наявності якої певні діяння не визнаються злочином [19, 285].

П.П. Андрушко зазначає, що диференціація так званої потенційної відповідальності здійснюється шляхом визначення в санкціях статей (частин статей) Особливої частини КК видів покарань (основних і додаткових), та їх строків чи розмірів, які можуть бути призначені й індивідуалізовані судом щодо особи, яка ним визнається винною у вчиненні діянь, які містять передбачені цими статтями складки злочинів [22, 18]. Певною мірою з таким твердженням ми погоджуємося, водночас воно викликає зустрічне питання: чому вчений обмежується лишень згадуванням потенційної відповідальності і чи можна припустити наявність принципових відмінностей засобів вказаної диференціації з диференціацією негативної (ретроспективної) відповідальності? Залишаючись осторонь наукової полеміки, що ведеться з приводу доцільності виділення цього виду кримінальної відповідальності, і пристаючи на позицію Ю.В. Бауліна та інших науковців, які висловлюються за існування в межах кримінальної відповідальності її потенційної й реальної складових в їх взаємозв'язку й взаємозумовленості, припустимо наступний варіант пояснення цієї ситуації. Ми вже вказували, що диференціація кримінальної відповідальності закладається законодавцем при створенні кримінального закону, у тому числі формуванні санкції, яка передбачає різні види й розміри покарань (фактично встановлюється потенційна кримінальна відповідальність), водночас,

коли справа доходить до правозастосування, працює інша половина методу - індивідуалізація кримінальної відповідальності, яка здійснюється на підставі диференціації, закладеної в кримінальний закон, однак по відношенню до конкретних обставин вчиненого злочину та до конкретної особи, якого його вчинила (реалізується ретроспективна кримінальна відповідальність).

Думаємо, що таке пояснення не суперечить усталеній в кримінально-правовій літературі думці, що диференціація кримінальної відповідальності здійснюється законодавцем в окремих статтях Загальної частини КК, однак, більшою мірою вона знаходить свій прояв у санкції статей Особливої частини. На переконання Ю.В. Пономаренка, саме у встановленні різних видів і розмірів покарань у санкціях за окремі склади злочинів найбільш рельєфно й проявляється диференціація кримінальної відповідальності [23, 189]. Отже, у тому чи іншому формулюванні науковці визнають види покарань, передбачені в санкціях статей засобами диференціації відповідальності. Водночас у такому разі спостерігається ототожнення засобів диференціації кримінальної відповідальності та покарання.

Визначення покарання, яке застосовується до осіб, які вчинили злочин, має місце на двох етапах. На першому етапі КК визначає види покарань, які може застосовувати суд, встановлюючи вичерпний перелік видів покарань у ст. 51 КК і характеризуючи надалі кожен з них (які саме й наскільки можуть бути обмежені права й свободи майбутніх засуджених). На другому етапі законодавець передбачає певні види покарань у санкціях відповідних статей [11, 24-25]. Вказуючи на покарання, передбачені в санкції, як на засоби диференціації кримінальної відповідальності, вчені обмежуються саме цим другим етапом. На думку ж Т.А. Денисової, у встановленні системи покарань, структури, змісті й виді кримінально-правової санкції здійснюється кримінально-правова конкретизація принципу відповідності тяжкості кримінального покарання суспільній небезпеці злочину [13, 139].

Отже, визначення видів покарання на першому із зазначених етапів не розглядається більшістю науковців ні в якості засобу диференціації відповідальності, ні в якості засобу диференціації покарання. Напевне, що такий "пробіл" потребує усунення. У кримінально-правовій науці система покарань розглядається з точки зору необхідної передумови побудови санкцій статей Особливої частини КК, вона є первинною щодо них. Саме як таку й слід розглядати систему покарань з позиції засобу диференціації кримінального покарання. Так пропонує робити М.І. Хавронюк, визнаючи як основні засоби диференціації кримінальної відповідальності дванадцять видів покарань і санкції статей Особливої частини КК України, в яких передбачається сотні варіантів застосування зазначених дванадцяти видів покарань (до речі, надалі пропонує скоротити перелік видів покарань) у різних їх поєднаннях і пропорціях [24, 244-245].

Визнання видів покарань як засобів диференціації кримінальної відповідальності зустрічається й у працях інших науковців. Так О.С. Яцун пропонував з метою послідовної реалізації принципу диференціації кримінальної відповідальності щодо неповнолітніх запровадити домашній арешт та юнацький арешт як два додаткових види арешту [25, 7]. Зазначимо, що серед проаналізованих підходів щодо виділення засобів диференціації кримінальної відповідальності в

кримінальному законі саме ці науковці виділяють з-поміж них безпосередньо види покарань. Така позиція все ж не є поширеною. І саме вона становить науковий інтерес. Засобами ж диференціації покарання пропонують визнавати, зокрема: 1) кваліфікуючі й привілейовані ознаки складу злочину; 2) деякі форми звільнення від покарання (звільнення від покарання у зв'язку з хворобою й звільнення від покарання у зв'язку з виділенням строків давності обвинувального вироку суду); 3) категоризація (поділ) злочинів залежно від характеру й ступеня суспільної небезпечності; 4) виділення в кримінальному законі стадій незакінченого злочину; 5) призначення засудженим до позбавлення волі певного виду виправної установи [26, 64].

Наведені підходи щодо розуміння засобів диференціації кримінальної відповідальності й кримінального покарання свідчать про неузгодженість позицій учених стосовно цього питання. В одному випадку кваліфікуючі та привілейовані ознаки складу злочину виділяються як засоби диференціації кримінальної відповідальності, в іншому випадку - покарання тощо. Думаємо, що в основу має бути покладено розгляд співвідношення між інститутами кримінальної відповідальності й кримінального покарання. Традиційно призначення покарання розглядається однією з форм реалізації кримінальної відповідальності, і саме тому засоби диференціації відповідальності мають бути більш розгалуженими. Оскільки повинні враховувати й інші, крім покарання, заходи кримінально-правового впливу й те, що санкція кримінально-правової норми може передбачати не лише покарання, а й інші заходи кримінально-правового впливу. Засоби ж диференціації кримінального покарання за змістом і обсягом повинні узгоджуватись з більш широким поняттям - засоби диференціації кримінальної відповідальності.

Диференціація покарання, встановлена спочатку в системі покарань, а потім в розроблених на підставі цієї системи санкціях статей Особливої частини КК України, створює умови подальшої його індивідуалізації. Однак такі умови можуть бути реалізовані не при всіх видах реалізації кримінальної відповідальності, а тільки певних. Це винесення обвинувального вироку з призначенням особи певного виду й розміру покарання, як поєданого з його подальшим відбуванням, так і не поєданого. Іншими словами поділ покарань на види (розгалужена система покарань) з огляду на каральні властивості, які в одних видах виражені більш інтенсивно (довічне позбавлення волі, позбавлення волі, повна конфіскація), в інших - меншою мірою, загалом є релевантною умовою співвідношення (залежності) між обсягом карі як ознакою покарання та тяжкості злочину.

Література

1. Петрашев В.Н. Гуманізація системи наказаних в советському уголовном праве / В.Н. Петрашев. - Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов. Ун-та, 1988. - С. 17.; Андрюхин Н.Г. Дифференциация уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних: автореф. диссер. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Андрюхин Николай Григорьевич. - М., 2002. - 26 с.

2. Совершенствование мер борьбы с преступностью в условиях научно-технической революции.: [Сб. науч. тр. / ред. В.Н. Кудрявцев]. - М.: Наука, 1980. - 294 с.

3. Хавронюк М.І. Диференціація кримінальної відповідальності чи кримінальна безвідповідальність / М.І. Хавронюк // Підприємство, господарство і право.

- 2009. - № 8. - С. 3-7.

4. Сердюк П.П. Теоретичні й методологічні проблеми сучасного кримінального права: монографія / П.П. Сердюк. - Запоріжжя: Акцент Інвест-Трейд, 2012. - 800 с.

5. Байбарин А.А. Уголовно-правовая дифференциация возраста: монография / А.А. Байбарин. - М.: Высшая школа, 2009. - 252 с.

6. Еникеева Л.Ф. Дифференциация и индивидуализация наказания по совокупности преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08 - уголовное право и криминология, уголовно-исполнительное право / Л.Ф. Еникеева. - М., 2006. - 20 с.

7. Книженко О.О. Санкції у кримінальному праві: монографія / О.О. Книженко. - Харків: Ника-Нова, 2011. - 336 с.

8. Музыка А.А., Багиров С.Р. Причинная связь: уголовно-правовой очерк. - Хмельницкий: Изд-во Хмельницкого университета управления и права, 2009. - 112 с.

9. Лопашенко Н.А. Основы уголовного-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика. - СПб.: Издательство Р. Асланова "Юридический центр Пресс", 2004. - 339 с.

10. Кругликов Л.Л., Васильевский А.В. Дифференциация ответственности в уголовном праве. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. - 300 с.

11. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. - К.: Атіка, 2004. - 296 с.

12. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т.А. Лесниевски-Костарева. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: НОРМА, 2000. - 400 с.

13. Денисова Т.А. Покарання: кримінально-правовий, криминологічний та кримінально-виконавчий аспект: монографія. - Запоріжжя, КПУ. - 2007. - 288 с.

14. Дуюнов В.К., Цветинович А.Л. Дополнительные наказания: теория и практика. - Фрунзе: Илим, 1986. - 240 с.

15. Козак О.С. Звільнення від кримінальної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 - кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / О.С. Козак. - Д., 2008. - 20 с.

16. Коробеев А.И. Советская уголовно-правовая политика. Проблемы криминализации и пенализации: [монография] / А.И. Коробеев. - Владивосток: Изд-во Дальневосточ. Ун-та, 1987. - 268 с.

17. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: монографія / О.О. Житний. - Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. - 152 с.

18. Книженко О.О. Санкції в кримінальному праві: монографія / О.О. Книженко. - Х.: НикаНова, 2011. - 336 с.

19. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навчальний посібник. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 704 с.

20. Кругликов Л.Л. Дифференциация ответственности в уголовном праве: монография / Л.Л. Кругликов, А.В. Васильевский. - СПб: Юридический центр Пресс, 2002. - 300 с.

21. Шаповалова О.А. Дифференціяція кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності за допомогою санкцій статей / О.А. Шаповалова // Судова апеляція. - 2009. - № 1 (14). - С. 33-37.

22. Андрушко П.П. Поняття та види диференціяції кримінальної відповідальності / П.П. Андрушко // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціяція кримінальної відповідальності: Міжнародний симпозиум 11.12 вересня 2009 року. - Львів: ЛьвДУВС, 2009. - С. 18-25.

23. Пономаренко Ю.А. Значення системи покарань для диференціяції кримінальної відповідальності в санкціях статей Особливої частини КК / Ю.А. Пономаренко // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціяція кримінальної відповідальності: Міжнародний симпозиум 11.12 вересня 2009 року. - Львів: ЛьвДУВС, 2009. - С. 188-190.

24. Хавронюк М.І. Диференціяція кримінальної відповідальності або чи не очікує Україну соціальна катастрофа? / М.І. Хавронюк // Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Диференціяція кримінальної відповідальності: Міжнародний симпозиум 11.12 вересня 2009 року. - Львів: ЛьвДУВС, 2009. - С. 243-248.

25. Яцун О.С. Особливості кримінального покарання неповнолітніх: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 / Олександр Сергійович Яцун; Ін-т права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету. - Запоріжжя. - 246 с.

26. Кудашев Ш. Дифференциация уголовной ответственности и наказания / Ш. Кудашев // Уголовное право. - 2006. - № 5. - С. 60-64.

Рябчинська О.П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права
Інституту права імені Володимира Сташиса
Класичного приватного університету
Надійшла до редакції: 09. 12. 2012*

УДК 343. 8

ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТА КРИМІНОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Риков Є.Г.

Проведення азартних ігор ніколи не схвалювалося правовими державами. Причиною цього, як указував А. Ерделевський [1], очевидно, є те, що законодавець не вважає виправданим майновий ризик у випадках, не пов'язаних зі створенням об'єктів цивільного обороту й обміном ними. Дійсно, гра завжди пов'язана з удачею й ризиком. Вона ж дає можливість застосовувати різні

способи шахрайств, виявлення яких, а тим більше доказування, дуже важке заняття [2].

Гральний бізнес в Україні після прийняття Закону про його заборону [3] (далі - Закон) спочатку отримав кримінально-правовий статус незаконної підприємницької діяльності (ст. 203 КК України), а потім - окремого складу злочину (ст. 203-2 КК України) [4].